

НАСТЕНКО М. М., ПОКИНЬЧЕРЕДА В. В.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ГУДЗЕНКО Н. М.

Вінницький національний аграрний університет

КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто особливості управління фінансовими ризиками підприємства та визначено його місце у загальній системі управління підприємствами. Досліджено специфіку стратегічного управління фінансовими ризиками та запропоновано концептуальну схему стратегічного управління фінансовими ризиками вітчизняних підприємств.

Ключові слова: підприємство, концепція, фінансовий ризик, стратегія, управління.

NASTENKO M. M., POKYNCHEREDA V. V.

Vinnitsa Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economics

GUDZENKO N. M.

Vinnitsa National Agrarian University

STRATEGIC MANAGEMENT CONCEPT OF FINANCIAL RISKS OF ENTERPRISES

The article discusses the features of financial risk management company and its place in the overall system management of enterprises. It is proved that an effective system of financial risk management is necessary to develop the concept of financial risk management businesses, including the development and implementation of strategies for managing financial risk, depending on the choice of control method and level of risk and to identify informational and methodological support these processes that will optimize management decision. The paper presents conceptual scheme of strategic management of financial risks of domestic enterprises, which aims to minimize financial losses of enterprises from the negative impact of risk adjustment organizing financial activity, the formation of sufficient financial resources, which helps to quickly manoeuvre and mobile use them and concentrate funds on key areas of oil and gas production; developing financial plans of varying lengths; provisioning contingency situations, ensuring a high level of financial security.

Key words: business, concept, financial risk, strategy, management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. За сучасних умов динамічності змін ринкового середовища та нестабільності економічного розвитку України, складності внутрішніх бізнес-процесів, обмеженості доступу до фінансових ресурсів вітчизняних підприємств, недосконалої альтернативного прогнозування фінансового розвитку в умовах невизначеності, особливої актуальності набуває проблематика формування ефективної системи управління фінансовими ризиками підприємств як однієї з основних компонент максимізації ринкової вартості підприємства, забезпечення фінансової стійкості й рентабельності, підвищення рівня його фінансової безпеки в поточному та довгостроковому періодах. В зв'язку з цим зростає необхідність концептуальних і практично значимих розробок в сфері фінансового управління підприємствами з врахуванням ризиків як на тактичному так і на стратегічному рівні.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Значний внесок у розвиток теоретико-методичних основ управління фінансовими ризиками підприємств здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Ареф'єва, І. Балабанов, І. Бланк, О. Божанова, Н. Бугас, О. Васюренко, В. Вітлінський, М. Гридчина, М. Діба, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Кім, В. Лук'янова, Н. Мисак, А. Мороз, А. Некрасова, М. Ніколайчук, А. Поддєрьогін. Аналіз фахової економічної літератури свідчить про те, що більшість наукових досліджень присвячено лише окремим проблемам ризиків. При цьому цілий ряд питань управління останніми потребують подальшого дослідження: це розвиток адекватних прикладних концепцій фінансового ризик-менеджменту, оптимізація методів і способів виявлення, оцінювання, аналізу та контролю ризиків. Актуальність та недостатня опрацьованість зазначених вище питань, зниження ефективності функціонування підприємств, зростання рівня їх фінансових ризиків та об'єктивна потреба подальшої розробки досліджуваної проблематики для теорії і практики фінансового управління визначили мету і задачі дослідження.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад управління фінансовими ризиками, розробка та обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ефективності стратегічного управління фінансовими ризиками підприємств.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні задачі:

- дослідити теоретичні основи управління фінансовими ризиками вітчизняних підприємств;
- систематизувати принципи і методи управління фінансовими ризиками підприємств;
- розробити концептуальну схему стратегічного управління фінансовими ризиками підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ризиками підприємств.

Матеріали та методи досліджень стратегічного управління фінансовими ризиками

підприємства. Методичною основою дослідження є комплексний і системний підходи, що розкривають проблему управління фінансовими ризиками на підприємствах. Логіка і методологія дослідження спирається на загально визнані фундаментальні та об'єктивні судження теорії фінансів, математичних наук, статистики, інформаційних технологій. В дослідженні застосовано методи теоретичного аналізу та синтезу, метод формалізації, аналітичний, статистичний та графічний методи.

Інформаційною базою досліджень слугували наукові публікації та монографії вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань управління фінансовими ризиками підприємства, законодавчі та нормативно-правові акти, дані Державної служби статистики України, ресурси мережі Інтернет.

Результати досліджень. Управління фінансовими ризиками є складовою загальної системи управління ризиками та фінансовою безпекою компаній. Найбільш проблемним моментом в системі управління фінансовими ризиками є своєчасне та повне встановлення їх переліку та чинників, що обумовлюють реалізацію ризикових подій. В сучасній економічній науці розроблено методики визначення кредитного та інвестиційного ризиків, ризику втрати ліквідності. Проте управління іншими видами фінансових ризиків, що виникають в діяльності суб'єктів господарювання, не має достатнього формалізованого інструментарію та ідентифікація багатьох з них здійснюється суб'єктивно, на основі експертних оцінок. У випадку, коли рівень фінансового ризику точно виміряти не вдається, процес обґрунтування доцільності управлінських рішень повинен базуватися на загальних засадах прийняття рішень в умовах ризику [1].

Управління фінансовими ризиками підприємства є системою принципів (рис.1) і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, що забезпечують всебічну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних фінансових наслідків.

З метою оцінки ймовірності виникнення окремих ризиків доцільно використовувати наступні методи:

а) економіко-статистичні методи – базуються на математичній теорії ймовірності; дозволяють отримати найбільш чітке кількісне уявлення про ступінь ймовірності виникнення ризиків, але ці методи можуть бути використані за умови наявності достатньої статистичної інформації;

б) розрахунково-аналітичні методи – дозволяють отримати відносно чітке кількісне уявлення про ступінь ймовірності ризиків на підставі використання внутрішньої інформаційної бази самого підприємства (наприклад, значення планових показників господарсько-фінансової діяльності); за допомогою даних методів можна оцінити економічний ризик, ризик неплатоспроможності та ризик втрати фінансової стійкості;

в) аналогові методи – визначають ступінь ймовірності ризиків за окремими найбільш масовими операціями підприємства; використання цих методів можна пов'язати з оцінкою ступеня вірогідності комерційного, економічного, цінового ризику;

г) експертні методи – застосовуються тільки в тому випадку, якщо на підприємстві відсутні необхідні інформаційні або статистичні дані для здійснення подальших розрахункових порівнянь; ці методи базуються на опитуванні кваліфікованих спеціалістів (страхових, податкових, фінансових) з подальшою математичною обробкою результатів цього опитування; експертні методи можуть використовуватися при визначенні ступеня ймовірності цінового, інфляційного, процентного, податкового, інвестиційного та інших ризиків [2].

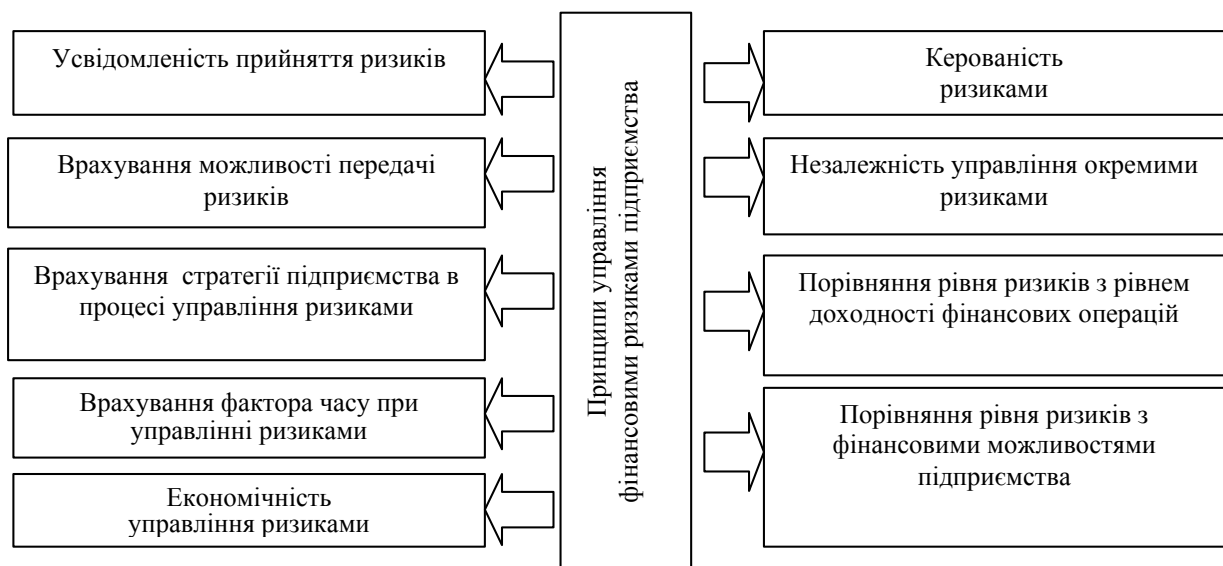

Рис. 1. Принципи управління фінансовими ризиками (запропоновано автором)

На ступінь ризику можна впливати через формування та реалізацію стратегії, використання певних засобів, принципів, тобто через створення своєрідного механізму управління ризиками – ризик-менеджменту. Модель управління ризиками передбачає розробку адекватної системи виявлення та ідентифікації (процес встановлення переліку основних видів фінансових ризиків, що притаманні діяльності конкретного підприємства), оцінювання (відображення наслідків впливу ризиків та ймовірності їх настання в кількісному виразі) та нейтралізації (вжиття відповідних заходів щодо зменшення ймовірності настання ризиків і зменшення наслідків їх впливу) відповідних ризиків у фінансово-господарській діяльності підприємства.

Для побудови ефективної системи управління фінансовими ризиками необхідно розробити концепцію управління фінансовими ризиками підприємства, що включає формування та реалізацію стратегій управління фінансовими ризиками залежно від вибору методу управління та рівня ризику, а також визначення інформаційного та методичного забезпечення даних процесів, що дозволить оптимізувати управлінські рішення (рис. 2). Концепція управління фінансовими ризиками підприємства націлена на мінімізацію фінансових втрат підприємств від негативної дії ризиків, налагодження організації фінансової діяльності підприємства, формування достатнього обсягу фінансових ресурсів, що допомагає оперативно маневрувати і мобільно їх використовувати, а також концентрувати кошти на найважливіших напрямках розвитку підприємства; розробці різної тривалості фінансових планів; створення резервів на випадок непередбачених ситуацій, забезпечення високого рівня фінансової безпеки.

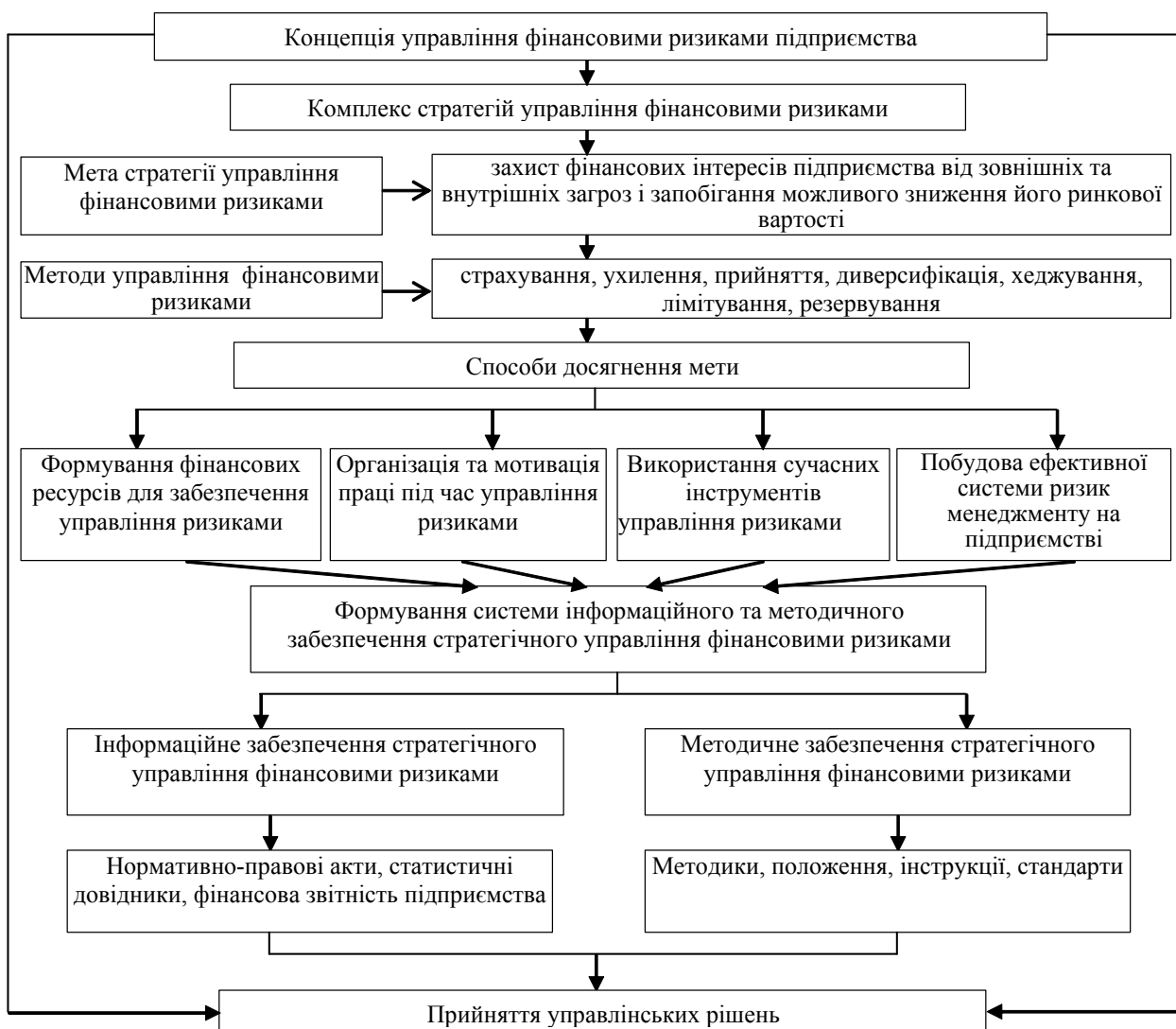

Рис. 2. Концептуальна схема стратегічного управління фінансовими ризиками підприємств (запропоновано автором)

У стратегічній перспективі управління ризиком підприємства обумовлено невизначеністю природи виникнення ризику та невизначеністю впливу зовнішнього середовища функціонування [3, с. 7].

Основою стратегічного управління фінансовими ризиками та невід'ємною складовою концепції є вибір методів управління фінансовими ризиками.

Найпоширенішим інструментом нейтралізації наслідків настання ризиків є використання для цих цілей резервного фонду фінансових ресурсів, що призначений для покриття можливих збитків. Резерви створюються відповідно до чинного законодавства або установчих документів підприємств за рахунок нерозподіленого прибутку або коштів власників.

Диверсифікація – один зі способів мінімізації фінансових ризиків, який полягає в розподілі ризиків шляхом розширення об'єктів капіталовкладень, асортименту товарів і послуг, фінансових інструментів тощо.

В широкому тлумаченні хеджування характеризує процес використання будь-яких механізмів зменшення ризику можливих фінансових втрат – як внутрішніх (здійснюваних самим підприємством), так і зовнішніх (передачу ризиків іншим господарюючим суб'єктам – страховикам), а у вузькому, прикладному значенні, хеджування характеризує внутрішній механізм нейтралізації фінансових ризиків, що базується на використанні відповідних видів фінансових інструментів (як правило похідних цінних паперів – деривативів) [4, с.13].

Ухилення - розробка заходів, які повністю виключають конкретний вид фінансового ризику. До таких заходів перш за все слід віднести відмову від здійснення фінансових операцій з високим рівнем ризику. Але, водночас, при цьому підприємство втрачає запланований дохід і прибуток від операції, тобто виникає ризик упущеної вигоди.

Лімітування — це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажу, кредиту. Лімітування є важливим засобом зниження ступеня ризику і застосовується банками при видачі позик, при укладанні договору на овердрафт; суб'єктами господарювання — при продажу товарів у кредит (на кредитні картки), на дорожні чеки і єврочеки; інвесторами — при визначенні сум вкладення капіталу.

Страховання передбачає передачу відповідальності за відшкодування можливого збитку іншому суб'єкту, що спеціалізується на таких операціях, – страховій компанії.

Використання страхування означає зниження участі, а іноді навіть повну відмову самої фірми від участі в покритті збитків за рахунок перекладання свого ризику на страхову компанію за певну плату. Але даний метод має ряд обмежень. По-перше, ціна страхування: вона повинна співвідноситися з розміром можливого збитку. По-друге, не всі види ризиків приймаються до страхування: страховик приймає на себе тільки той ризик, втрати від якого він може оцінити. Крім того, є ризики, що не страхують (тобто не приймаються до страховки) в принципі [5].

Прийняття ризиків означає, що підприємство бере на себе відповідальність за проведення операції та ризики, пов'язані з ними.

Інформаційне забезпечення – це сукупність форм документів, нормативної бази і реалізованих рішень щодо обсягу, розміщення і форм організації інформації, яка циркулює в системі автоматизованого оброблення економічної інформації чи в інформаційній системі [6].

Джерелами формування інформаційних ресурсів підприємства є його внутрішнє і зовнішнє середовища [7, с.99]. Інформація внутрішнього середовища відображає фінансово-господарський стан підприємства. Інформація зовнішнього середовища відображає діяльність економічних, соціальних і політичних структур за межами підприємства, а також відносини підприємства з цими структурами.

Методичне забезпечення стратегічного управління фінансовими ризиками оптимально реалізуються через систему контролінгу, що будується на відповідній системі принципів: відповідність фінансовій стратегії підприємства, методична відповідність методам аналізу і планування параметрів ризиків, динамічність і багатофункціональність, кількісна орієнтація стандартів контролінгу, зрозумілість системи, адаптивний характер, оптимізація затрат [8, с.156].

Висновки. В сучасних умовах нестабільної політичної ситуації, економічної кризи та падіння платоспроможного попиту населення вітчизняні підприємства потерпають від значних фінансових проблем. Тому, сьогодні дуже важливим для підприємств є раціональне та ефективне управління фінансовими ризиками. Запропонований підхід до стратегічного управління фінансовими ризиками підприємств дозволить полегшити прийняття управлінських рішень та мінімізувати негативний вплив ризиків на діяльність підприємств.

Література

1. Загорельська Т.Ю. Управління фінансовими ризиками на рівні підприємства / Т.Ю. Загорельська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 168–173.
2. Журавка Ф.О. Методологічні підходи до управління фінансовими ризиками підприємства [Електронний ресурс] / Ф.О. Журавка, О.С. Журавка. – Режим доступу : dspace.uabs.edu.ua/jspui.../1/Article%205.doc
3. Черепня Г.М. Управління ризиками машинобудівних підприємств на аналітико-інструментальних засадах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Г.М. Черепня. – Харків, 2015. – 22 с.
4. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства / Ю.Г. Кім // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 13–16.

5. Страхування : навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевича. – 2-е вид., переробл. і допов. – К. : Знання, 2011. – 607 с.
6. Kramer G. (2007). Topics in Multi-User Information Theory, Foundations and Trends in Communications and Information Theory. Hanover, MA: now Publishers Inc.
7. Побережна М.П. Сутність інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень / М.П. Побережна // Структурні зміни в економіці та освіті під впливом інформаційно-комунікаційних технологій: Матеріали міжнародної інтернет-конференції, 3-14 червня 2010 року. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – С. 99–102.
8. Николайчук М. В. Разработка механизма стратегического управления финансовыми рисками на предприятиях / М. В. Николайчук // Экономика и предпринимательство. – 2013. – № 2(31). – С. 151–157.

Надійшла 18.05.2017; рецензент: д. е. н. Бондаренко В. М.